

Bocairent a la “Noticia de las Varias y Diferentes Producciones del Reyno de Valencia”, de D. Tomas Ricord Presbyt.

En primer lloc parlarem del llibre motiu d'aquest estudi que en aquest cas és un xicotet opuscle sense més de set fulles tamany quartilla de text i sis taules amb interessants dades econòmiques i de l'edició del mateix. Més tard, en segon lloc, reproduïrem literalment el text i les taules, destacant en quins apartats apareix Bocairent i comparant-les en altres de la mateixa època. A la tercera part parlarem de l'autor i de la “Real Sociedad de Amigos del País de Valencia” de la qual era secretari i la que li fa l'encàrrec.

Primer part: L'opuscle

El 1793 es publica a l'impremta de D. Benito Monfort de València l'opuscle ja esmentat amb el llarguíssim i aclaridor títol de :

“NOTICIA DE LAS VARIAS Y DIFERENTES PRODUCCIONES DEL REYNO DE VALENCIA, COMO TAMBIEN DE SUS FABRICAS Y ARTEFACTOS SEGÚN EL ESTADO QUE TENIAN EN EL AÑO 1791.

SACADA DE LOS CORREOS MERCANTILES DE ESPAÑA Y SUS INDIAS, CON VARIAS TABLAS SINOPTICAS QUE POR ACUERDO DE LA REAL SOCIEDAD DE AMIGOS DEL PAIS DE VALENCIA HA FORMADO D. TOMAS RICORD PRESBYT. SU SECRETARIO”

L'edició en la que avui treballem és una reproducció facsímil feta per el “Servicio de Reproducción de Libros de la Colección Biblioteca Valenciana. Librerías “PARIS-VALENCIA”, feta el 1980.

Segona part: El text

Mossén Tomas Ricord elabora unes taules sinòptiques, com ell les anomena, parlant de l'agricultura i de la indústria de la seua època. Son com les estadístiques d'avui. Guardant les distàncies, el seu treball seria com l'anuari que prepara el Servei d'Estudis de La Caixa, i que publiquen cada any.

El principal d'aquest opuscle, és clar, són puix les taules d'estadístiques y en elles és on trobarem a Bocairent. El text es per tant solament una explicació o presentació de les mateixes i literalment diu així:

“ El Reyno de Valencia, que desde su unión con Castilla ha compuesto una de las mas preciosas joyas de la Corona de España, se extiende hacia el Este, bañándole las costas del Mediterraneo, y hace frente a las Islas de Mallorca, e Iviza, excepto una pequeña parte que confina con Cataluña. Por el Norte tiene el Reyno de Aragon; por el Occidente a Castilla la Nueva y Murcia, y

por alguna pequeña parte hacia el Mediodía toca igualmente al Reyno de Murcia.

La mayor longitud del Reyno de Valencia es de casi 210 millas, y su mayor anchura de casi 48, hallándose situado dentro de los 39 a 41 grados de latitud Septentrional, y desde casi 16 ½ al 18 ½ de longitud.

Su suelo es de los más fértiles de la Península, su clima muy templado, y agradable, y sus habitantes muy industriosos y activos. Los artículos mas principales de su comercio, son las muchas y diferentes producciones de su suelo, y las diversas manufacturas de sus Fábricas, para cuyo conocimiento pondremos aquí una noticia individual del estado en que se hallaba en el año pasado 1791 cuyos datos, si no son los mas exactos, esperamos que los sujetos instruidos a quienes llegare este Papel, contribuirán a rectificarlos en todo, o en parte dándonos puntuales noticias, las que trasladaremos al superior juicio de la Sociedad Económica que está tomando los conocimientos necesarios para perfeccionar una obra tan provechosa a nuestro Reyno.

A continuació d'aquesta introducció col·loca Ricord la Taula nº 1 que ell titula "Plan de las producciones del Reyno de Valencia en el año 1791" en la que parla de les matèries primeres vegetals i animals que més es produïen, del seu preu i del valor total. En valors destaquen, 1.- Blat, 2.- Vi, 3.- Seda fina, 4.- Arròs, 5.- Oli, 6.- Porcs, 7.- Panís, 8.- Cànem, 9.- Garrofes i 10.- Civada. Cal puntualitzar que encara no apareix per a res el cultiu de cítrics, taronja i llima i que no es nomena en cap de les taules ni als pescadors ni els peixos que ells pescaven.

Para admirar mas justamente la fertilidad y buen cultivo e este Reyno, es necesario saber, que de 771#881 habitantes registrados en el Censo Español de 1787, solo se cuentan en el 77#698 Labradores, y por consecuencia el cuidado e industria de estos honradísimos y laboriosos ciudadanos se debe atribuir un producto tan considerable.

No obstante esto, son pocas las grandes fortunas que llegan a hacer los Labradores en este Reyno. Sus tierras están divididas en pequeñas porciones, y aunque hay algunas posesiones dilatads, y de bastante consideración, esto no es lo regular, y ordinariamente recaen en manos de Señores poderosos, quienes cobran crecidas rentas de sus colonos y arrendatarios. Por otra parte se deben rebajar de la suma dicha, la cantidad que se ha de emplear para la reproducción, diezmo y primicias, contribuciones Reales gastos de labranza y jornaleros, limosnas piadosas, y otros desembolsoso, los cuales, si pudiesemos calcular justamente, se hallaria la mencionada suma disimluada.

A pesar de esto no podemos menos de confesar, que este Reyno debe a la Agricultura el origen de la prosperidad que goza. Ella no solo mantiene una Poblacion bastante extendida, sino que tambien forma el principal capital de su comercio, y sostiene un considerable número de Fábricas, que ocupan muchas familias, y atrahen al Reyno crecidas ganancias.

Las Artes en un País de floreciente agricultura son como el complemento de su industria y laboriosidad. Se mantienen una multitud de Ciudadnos en sus diferentes maniobras, se emplean muchas materias primeras, que en crudo no hallarian despacho, y últimamente se fomenta el Comercio con el mayor número de objetos que hay que vender y transportar. Esto es lo que sucede en Valencia con el considerable número de Fábricas, que se hallan esparcidas por todo el Reyno. Una prodigiosa cantidad de gentes viven a su sombra, que sin ellas estarian paradas o emigrarian, y no solo ellas se mantienen con alguna comodidad sgun sus clases, sino que al mismo tiempo atraen inmensas riquezas a su País, tanto de las provincias confinantes, como de las Americas.

Y para que hagamos juicio de lo que son estas Fábricas, daremos una brebe idea de sus clases, especies y cantidad.

Las manufacturas de Seda de esta Provincia son el fondo mas principal de sus Comercio: no solo consumen estas Fábricas toda la seda que se cria en el Reyno que en el año 1791 fue de la fina 581#688 libras, de la de Alducar 93#800, y de hiladillo 26#115; sino que tambien necesitan que les venga de Aragon y de otras Provincias del reyno, y aun de los extrangeros, habiendose introducido en dicho año de afuera mas de 37# libras. Y para que formemos concepto de la importancia de estas manufacturas, pondremos aquí el estado que tenian en dicho año según noticias fidedignas.

A continuació està la Taula nº 2 on apareixen dades solament de productes tèxtils en els quals intervé la seda i entre el pobles on es treballa no està Bocairent.

El consumo de estos géneros en la Ciudad y Reyno de Valencia se regula en una centésima parte, y lo restante se extrae para América y Provincias interiores del Reyno por lo que es muy considerable el producto y beneficio que dexa a los Valencianos.

Las Fábricas pudieran estar todavia en un pie mas floreciente que el que tienen, si se procurasen extrirpar algunos defectos que cometen los Texedores, Hilanderos y Torcedores, que seria obra larga el referirlos.

Al paràgraf anterior es parla mal dels teixidors, filadors i torcedors que treballen la seda, però, res ens diu Ricord de que ho feren mal els operaris que es dedicaven als altres teixits, per exemple els de llana que ho feien a Bocairent.

Seguiremos ahora dando una idea de las demás Fábricas con expresion del número de telares, operarios, manufacturas, precios, Pueblos donde existen, porciones extraidas, y parages adonde se han conducido."

Venen a continuació quatre taules més grans i completes.

En la Taula nº 3, que parla de teixits, apareix Bocairent entre els pobles que fabriquen “paños” que segons el diccionari son “teles atapeïdes de llana” i que solien dir-se en valencià draps i entre els que fabriquen “bayetones”, “tela de llana fluixa i poc atapeïda”. Al peu de la taula torna aparèixer Bocairent com a una població on hi havien tints, batans i premses, cosa que volia dir que el procés industrial tèxtil era complet.

A la Taula nº 4, continua parlant-se del tèxtil (lli, cànem i cotó), de la ceràmica i del paper. I precisament apareix Bocairent com a productor de paper blanc. Com ens diu Juan Castelló Mora als seus estudis, Bocairent ha tingut molins paperers tant al barranc del Cantal de la Fos, com al naixement del Vinalopó i no sols feien paper blanc ja que existiren també fàbriques de paper de fumar. La necessitat d'envasos per las draps de llana fabricats a Alcoi i Bocairent serien un dels motius de la localització de molins paperers en aquesta zona. L'altre va ser la demanda de paper de fumar a les colònies americanes acompanyat de que finalment acabava una discriminació històrica i es podia exportar a les Amèriques des dels ports valencians.

A la Taula nº 5, es nomena la quincalleria, els derivats de les pells, cordelleria, espartenyas i sabó. No hi hauria a Bocairent fàbriques destacades d'aquestos productes i per tant no se'l nomena.

La darrera es la Taula nº 6. En ella es parla d'aiguarent, barrets, torns de canterer, forns de vidre, cera, randes, ulleres, etc.. Tampoc es nomena Bocairent. Ara be, J. Piqueras creu que a partir de la dècada de 1770 va tindre expansió la indústria de l'aiguarent, destacant que la inversió privada conreava els ceps en abundància, per exemple, en la Vall d'Albaida (Ontinyent i Bocairent).

En aquesta època estaríem passant de l'anomenada “indústria rural” que seria la activitat manufacturera produïda a tallers domèstics per la mà d'obra camperola, la feina seria a temps parcial i cercaria cobrir les necessitats pròpies de la família i com a màxim el consum local, a la “protoindústria”, on l'especialització de l'artesà el fa que haja d'allunyar-se de la agricultura per dedicar més temps a la indústria i on apareix una xarxa comercial que facilita el poder vendre les manufactures acabades. Aquestes dues etapes donarien pas a la Revolució Industrial del segle XIX, però no necessàriament en tots els llocs.

Pot ser molt interessant, per completar la informació de Ricord, vore la següent estadística estreta de la “Història del País Valencià”:

Distribució professional de la població activa (en percentatges)

	Alcoi (1730)	Bocairent (1730)	Ontinyent (1735)	Alcoi (1782)	Bocairent (1787)	Ontinyent (1784)
Agricultura	62'2	28	73'7	28'8	37	70
Artesa/Ind.	31'9	50	20	63'4	49	23'2
Serveis	5'7	6'9	6'1	7'8	5	6'6

A la vista del quadre queda clar que la “protoindustrialització” porta a la gent d’Alcoi i de Bocairent a dedicar-se cada vegada més a les manufactures del tèxtil i el paper, mentre que en Ontinyent continua predominant el treball agrícola. Però el tèxtil donava feina també a altres pobles del voltant: J.J. Castelló diu d’Ibi, “sus naturales preparan las lanas para las fábricas de paños se Alcoy y Bokairente”. I d’Alfafara diu Cavanilles, “ añádase a esto que las mugeres y niñas ganan hilando lana para las fábricas de Bocairent, que como las de Alcoy vivifican muchos pueblos de la comarca”.

Per poder fer unes comparacions, segons les dades del llibre “Les Observacions de Cavanilles, 200 anys després”, editat per Bancaixa el 1997 la distribució professional actual de Bocairent seria:

Ocupació per Sectors Econòmics de Bocairent (%) (1997)	
Agricultura	1'8 %
Indústria	57'4 %
Construcció	5'9 %
Serveis	34'8 %
I la Població	
Segons Cavanilles (1797)	5.850
El 1900	3.671
El 1994	4.679
El 2004	4.593

Tercera Part: L’Autor i la “Real Sociedad de Amigos del País”

Poc hem pogut trobar sobre Tomas Ricord, saben que era clergue i que fou secretari de la “Real Sociedad de Amigos del País de Valencia”. En defecte de dades de Ricord es fixarem una mica en l’època, nomenada la II·lustració i en la “Real Sociedad” abans esmentada.

És la II·lustració un moviment derivat de la Revolució Francesa que suposa una obertura als moviments culturals europeus, a l’experimentació com a mètode científic i la crítica com a mètode d’investigació històrica. Alguns personatges valencians d’aquesta època van ser Antoni Josep Cavanilles, Jorge Juan, Pérez Bayer o Gregorio Mayans i mes tard el seu germà, Juan Antonio Mayans i Siscar. Tots ells formaven part de la “Real Sociedad de Amigos del País de Valencia” que es fa fundar el 1776 amb la idea de promoure la instrucció popular i fomentar la riquesa amb el desenvolupament modern de l’agricultura, la indústria i els oficis. Una idea original fou nomenar socis honoraris de la “Real Sociedad” a tots els rectors que regentaven una parròquia, ja que estimaven que per mediació d’ells podrien arribar a la gent del poble les modernes idees de la II·lustració i els seus projectes reformistes.

Tomas Ricord fou Secretari de la "Real Sociedad" i des d'una perspectiva moderna s'enfronta a desenvolupar una ciència poc coneguda fins aleshores, l'Estadística. La "Real Sociedad" fou pionera promovent les Exposicions Regionals de 1867 i 1883 que foren les predecessores de les Fires Mostrari i les Fires Sectorials que tanta importància comercial tenen en l'actualitat a València. La Real Sociedad" funda institucions tan importants en la vida valenciana com la "Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Valencia", en la que com a fundadors continuen tenint una important representació als seus òrgans directius, malgrat el esforços dels Governos conservadors de la Generalitat Valenciana per manipular políticament les caixes valencianes com han fet amb la presidència de Bancaixa. Son també fundadors de la Camera de Comerç i del Conservatori de Musica de València. Entre els presidents que més dinamisme varen saber donar a la "Real Societat" cal destacar a Joaquim Maldonado prohòm de marcat caràcter democràtic i valencianista que va fer que aquesta tinguera una activa intervenció en els canvis que en la societat valenciana es van donar a partir de la mort del dictador el 1975.

Josep Villarrubia Juan
Bocairent, maig de 2004

Bibliografia:

- **"Noticia de las Varias y Diferentes Producciones del Reyno de Valencia"**. Tomas Ricord Presbyt. Valencia, 1793. Imprenta de D. Benito Monfort. Còpia Facsímil de la Colección Biblioteca Valenciana de la llibreria "Paris Valencia". Valencia, 1980.
- **"Diccionario Histórico de la Comunidad Valenciana"**. Direcció, Manuel Cerdà. Editorial Prensa Valenciana. València, 1992.
- **"Història del País Valencià"**. Volum IV, Coordinació Manuel Ardit. Edicions 62. Barcelona, 1990.
- **"Les Observacions de Cavanilles dos-cents anys després"**. Bancaixa – Obra Social. València 1997.
- **"Historia del Pueblo Valenciano"**. Direcció, Manuel Cerdà. Editorial Levante. València 1988.